

УДК 631.372

ПЕРСПЕКТИВНИЙ ТИПОРозмірний РЯД МЕЗ З КІЛЬКОМА ГОЛОВНИМИ ПАРАМЕТРАМИ

Шкарівський Г.В., к.т.н.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Тел.: (067) 18-58-338

Анотація – викладено варіант бачення перспективного типорозмірного ряду мобільних енергетичних засобів сільськогосподарського призначення з кількома головними параметрами.

Ключові слова – мобільний енергетичний засіб, головні параметри, номінальне тягове зусилля, потужність встановленого двигуна, рівень універсальності, типорозмірний ряд.

Постанова проблеми. Сільськогосподарське виробництво України базується на мобільних енергетичних засобах (МЕЗ), які створені у відповідності з типорозмірним рядом регламентованим стандартом [1], однак з урахуванням результатів робіт [2 і 3] можна зробити висновок, що потенціал цих енергозасобів, виражений коефіцієнтом універсальності конструкції, використовується в діючих технологічних процесах на 25 – 30 %. Викладене дає можливість стверджувати, що нормативно затверджений сьогодні в Україні типорозмірний ряд МЕЗ не відповідає умовам ефективного ведення сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах і потребує переосмислення, та, щонайменше, уточнення.

Аналіз останніх досліджень. Основою типорозмірного ряду є його головні параметри, які повинні залишатися незмінними в процесі модернізації машини.

Оскільки збільшення потужності двигуна практично не впливає на тягові показники трактора, в якості головного параметра для обґрунтування типорозмірного ряду тракторів на довгий час було прийняте номінальне тягове зусилля. Цей показник був більш стійкий при модернізації машин, включаючи і підвищення їх потужності [4]. До цього часу виконуються дослідження спрямовані на уточнення методики віднесення тракторів до тягових класів [5, 6, 7], що є свідченням недостатньої стабільності вибраного головного параметра.

Спроби градації МЕЗ за потужністю встановленого двигуна викладені в роботах [8, 9, 10, 11]. Основним їх недоліком є наявність

різних рівнів потужності двигунів енергозасобів практично одного класу. Вказаний факт говорить про відсутність єдиних науково обґрунтованих підходів до градації енергозасобів за цим параметром.

В роботі [12], описано класифікацію енергозасобів за потужністю встановленого двигуна у відповідності з Міжнародною агрегатно уніфікованою системою класифікації енергозасобів та за річним завантаженням, що дозволяє прогнозувати можливу економічну ефективність енергозасобу. Одним з недоліків даної роботи є відсутність науково обґрунтованої методики віднесення енергозасобів до груп за потужністю встановленого двигуна та річним завантаженням. Крім того, у роботі [12] розглянуто лише збиральні машини спеціалізовані та створені на базі самохідних шасі, що можуть вивільнятися, і не враховано енергозасобів інших конструкцій.

Певного розвитку дослідження щодо уточнення типорозмірного ряду МЕЗ зазнали в роботах [13, 14], де наведено орієнтовні рівні потужності їх двигунів як в загальному випадку, так і всередині кожного з існуючих тягових класів. Однак результати досліджень, викладені в цих роботах відокремлені між собою і у такому вигляді не несуть необхідної для споживача інформації про енергозасіб. Це ускладнює використання отриманих результатів у якості як окремих типорозмірних рядів, так і в якості елементів одного типорозмірного ряду.

В роботі [15] запропоновано градацію енергозасобів за рівнями універсальності, що також можна сприймати як спробу побудови типорозмірного ряду МЕЗ, однак результати досліджень, наведені в цій роботі не можуть одноосібно розкривати можливості енергозасобу особливо в плані його роботоздатності, тягових властивостей тощо.

Таким чином, в результаті проведеного аналізу встановлено, що існує щонайменше чотири підходи до обґрунтування типорозмірних рядів МЕЗ: за номінальним тяговим зусиллям; за потужністю встановленого двигуна; за річним завантаженням та за рівнем універсальності.

Мета й завдання досліджень. Обґрунтувати перспективний типорозмірний ряд МЕЗ сільськогосподарського призначення з уточненими головними параметрами.

Основна частина. Дослідження проводились шляхом встановлення взаємодії між головними параметрами, які можуть з достатньою точністю характеризувати типорозмірний ряд МЕЗ.

Аналіз технічних характеристик МЕЗ виробництва передових тракторобудівних підприємств світу та їх вартісних показників дозволив встановити, що з метою забезпечення найбільшої інформативності про мобільні енергетичні засоби, яка вміщена в головних параметрах їх типорозмірного ряду останній доцільно представляти

багатопараметричним, головними параметрами якого доцільно прийняти номінальне тягове зусилля, потужність встановленого двигуна та рівень універсальності.

Завдання обґрунтування типорозмірного ряду МЕЗ полягає у поєднанні обґрунтованих в роботах [13, 14] рядів енергозасобів за номінальним тяговим зусиллям, за потужністю встановленого двигуна та за рівнем універсальності.

Поєднання рядів за номінальним тяговим зусиллям та потужністю встановленого двигуна вже відбулося оскільки рівні потужності визначалися в межах тягових класів [14] і лише, з урахуванням обґрунтованого у роботі [13] загального ряду потужностей двигунів для МЕЗ сільськогосподарського призначення з його базовими рівнями потребує уточнення шляхом заміщення рівнів потужностей приведених у роботі [14] аналогічними, або найближчими вищими, якщо відсутні аналогічні за розміром, рівнями потужності геометричного ряду обґрунтованого у роботі [13].

Відносно поєднання рядів номінального тягового зусилля і потужності встановленого двигуна з рядом універсальності представленим у роботі [15] слід зауважити наступне. Оскільки, як стверджується в роботі [14], існує залежність рівня універсальності від потужності всередині тягового класу енергозасобів, то базові рівні універсальності доцільно розподіляти всередині тягового класу енергозасобів подібно рівням потужності. Згідно даних роботи [14] в окремих тягових класах присутні 3-6 рівнів потужності, а рівнів універсальності передбачено всього 5. Зважаючи на те, що з урахуванням уточненого ряду рівнів потужності двигунів в типорозмірному ряду будуть представлені аналогічні, або вищі значення потужності порівняно з приведеними у роботі [14] обґрунтування рівня універсальності для них доцільно проводити за такими правилами:

а) якщо внесений до типорозмірного ряду рівень потужності початковий для певного тягового класу дорівнює, або дуже мало відрізняється (до 5%) від нижнього рівня для цього класу задекларованого в роботі [14], то даному початковому рівню потужності відповідає початковий рівень універсальності, другий рівень потужності відповідає другому рівню універсальності і т.д.;

б) якщо включений до типорозмірного ряду початковий рівень потужності перевищує задекларований у роботі [14] початковий рівень більше ніж на 5%, то початковому рівню потужності відповідає другий (або інший, відповідно до порядкового номера рівня потужності) рівень універсальності, а другому рівню потужності – третій рівень універсальності і т.д.;

в) якщо верхній рівень потужності енергозасобу даного класу перевищує верхню межу можливих значень потужностей задекларовану в

роботі [14] і порядковий номер цього рівня перевищує кількість рівнів універсальності, то цьому рівню потужності відповідає найвищий рівень універсальності;

г) для енергозасобів тягових класів 4 і вище, де спостерігається обмеження кількості рівнів потужності діють правила *a* і *в*.

З використанням приведених викладок було побудовано перспективний типорозмірний ряд мобільних енергетичних засобів, який наведено у таблиці 1.

Енергозасоби різних тягових класів передбачають різні рівні універсальності (табл. 1). Так, обґрунтованим типорозмірним рядом не передбачено найнижчого рівня універсальності для колісних енергозасобів класів 0,9, 3 та 8, а гусеничних 4, 5 та 8. Це можна вважати оправданим, оскільки енергозасоби, наприклад класу 3, за результатами досліджень [3] мають показники універсальності, які перевищують кількісне значення рівня універсальності першого базового рівня (0,10), хоч проміжний рівень того ж значення може бути для них реалізований.

Таблиця 1.

Перспективний типорозмірний ряд мобільних енергетичних засобів за номінальним тяговим зусиллям, потужністю встановленого двигуна та рівнем універсальності

Тяговий клас	Назва показника	Значення показника на рівнях					
		I	II	III	IV	V	VI
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Колісні енергозасоби</i>							
0,2	Потужність, кВт	5	6	7	8	10	12
	Універсальність	0,10	0,18* (0,10)**	0,32(0,20; <i>0,30)</i>	0,56(0,40; <i>0,50)</i>	1,00(0,60; 0,70; <i>0,80; 0,90)</i>	1,00(0,60; 0,70; <i>0,80; 0,90)</i>
0,6	Потужність, кВт	20	24	29	35	41	-
	Універсальність	0,10	0,18 (0,10)	0,32(0,20; <i>0,30)</i>	0,56(0,40; <i>0,50)</i>	1,00(0,60; 0,70; <i>0,80; 0,90)</i>	-
0,9	Потужність, кВт	-	35	41	49	59	-
	Універсальність	-	0,18 (0,10)	0,32(0,20; <i>0,30)</i>	0,56(0,40; <i>0,50)</i>	1,00(0,60; 0,70; <i>0,80; 0,90)</i>	-
1,4	Потужність, кВт	49	59	70	83	99	-
	Універсальність	0,10	0,18 (0,10)	0,32(0,20; <i>0,30)</i>	0,56(0,40; <i>0,50)</i>	1,00(0,60; 0,70; <i>0,80; 0,90)</i>	-
2	Потужність, кВт	70	83	99	119	141	-
	Універсальність	-	0,18 (0,10)	0,32(0,20; <i>0,30)</i>	0,56(0,40; <i>0,50)</i>	1,00(0,60; 0,70; <i>0,80; 0,90)</i>	-
3	Потужність, кВт	-	119	141	169	201	-
	Універсальність	-	0,18 (0,10)	0,32(0,20; <i>0,30)</i>	0,56(0,40; <i>0,50)</i>	1,00(0,60; 0,70; <i>0,80; 0,90)</i>	-
4	Потужність, кВт	141	169	201	240	-	-
	Універсальність	0,10	0,18 (0,10)	0,32(0,20; <i>0,30)</i>	0,56(0,40; <i>0,50)</i>	-	-
5	Потужність, кВт	201	240	286	341	-	-
	Універсальність	0,10	0,18 (0,10)	0,32(0,20; <i>0,30)</i>	0,56(0,40; <i>0,50)</i>	-	-
6	Потужність, кВт	240	286	341	-	-	-
	Універсальність	0,10	0,18 (0,10)	0,32(0,20; <i>0,30)</i>	-	-	-
8	Потужність, кВт	-	307	406	-	-	-
	Універсальність	-	0,18 (0,10)	0,32(0,20; <i>0,30)</i>	-	-	-

Продовження таблиці 1.

1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Гусеничні енергозасоби</i>							
2	Потужність, кВт	59	70	83	99	119	-
	Універсальність	0,10	0,18 (0,10)	0,32 (0,20; 0,30)	0,56 (0,40; 0,50)	1,00 (0,60; 0,70; 0,80; 0,90)	-
3	Потужність, кВт	99	119	141	169	201	-
	Універсальність	0,10	0,18 (0,10)	0,32 (0,20; 0,30)	0,56 (0,40; 0,50)	1,00 (0,60; 0,70; 0,80; 0,90)	-
4	Потужність, кВт	-	141	169	201	240	-
	Універсальність	-	0,18 (0,10)	0,32 (0,20; 0,30)	0,56 (0,40; 0,50)	1,00 (0,60; 0,70; 0,80; 0,90)	-
5	Потужність, кВт	-	169	201	240	286	-
	Універсальність	-	0,18 (0,10)	0,32 (0,20; 0,30)	0,56 (0,40; 0,50)	1,00 (0,60; 0,70; 0,80; 0,90)	-
6	Потужність, кВт	201	240	286	341	-	-
	Універсальність	0,10	0,18 (0,10)	0,32 (0,20; 0,30)	0,56 (0,40; 0,50)	-	-
8	Потужність, кВт	-	286	341	406	-	-
	Універсальність	-	0,18 (0,10)	0,32 (0,20; 0,30)	0,56 (0,40; 0,50)	-	-

^{*)} Базові рівні універсальності енергозасобу даної точки типорозмірного ряду;

^{**)} Проміжні рівні універсальності енергозасобу даної точки типорозмірного ряду.

На особливу увагу заслуговує встановлений факт відсутності реалізації в обґрунтованому типорозмірному ряді енергозасобів з двигунами потужністю 14 та 17 кВт передбаченими геометричним рядом обґрунтованим у роботі [13]. Причиною цьому, на нашу думку, є великий проміжок між тяговими класам 0,2 та 0,6. Ліквідувати це можна шляхом введення ще одного тягового класу, який характеризувався б енергозасобами з двигунами потужністю 12, 14, 17, 20 та 24 кВт. Однак для прийняття такого рішення необхідне достатнє наукове, і в першу чергу економічне, підґрунтя.

Висновки. В результаті проведених досліджень встановлено, що перспективний типорозмірний ряд мобільних енергетичних засобів сільськогосподарського призначення повинен характеризуватися: номінальним тяговим зусиллям, яке, на даному етапі, буде реалізовуватись десятьма тяговими класами, а саме: 0,2; 0,6; 0,9; 1,4; 2; 3; 4; 5; 6 та 8; потужністю встановленого двигуна представленою геометричним рядом, який характеризується межами 5-406 кВт, знаменником геометричної прогресії $q = 1,192$ та двадцятьма шістьма членами (рівнями потужності), а саме: 5; 6; 7; 8; 10; 12; 14; 17; 20; 24; 29; 35; 41; 49; 59; 70; 83; 99; 119; 141; 169; 201; 240; 286; 341 та 406 кВт; рівнем універсальності, який передбачає п'ять базових рівнів розташованих у геометричній прогресії з знаменником $q_{ук} = 1,778$, а саме: 0,10; 0,18; 0,32; 0,56 та 1,00 і дев'ять, розташованих за правилами арифметичної прогресії з різницею $d = 0,10$ проміжних рівнів універсальності, а саме: 0,10; 0,20; 0,30; 0,40; 0,50; 0,60; 0,70; 0,80 та 0,90.

Доповнення обґрунтованого типорозмірного ряду МЕЗ сільськогосподарського призначення може здійснюватись шляхом

введення додаткових класів за номінальним тяговим зусиллям, потужністю встановленого двигуна та рівнем універсальності, при умові достатнього наукового, і в першу чергу, економічного підґрунтя, що може скласти напрями подальших наукових досліджень з даного питання.

Література.

- 1 ГОСТ 27021-86 (СТ СЭВ628-85).Тракторы сельскохозяйственные и лесохозяйственные. Тяговые классы. – Введ. 01.07.1987. – М.: Издательство стандартов, 1987. – 7 с.
- 2 *Шкарівський Г.В.* Дослідження впливу загальної конструкції МЕЗ на показники універсальності при створенні машинно-тракторних агрегатів / *Г.В.Шкарівський*// Міжвідомчий тематичний науковий збірник “Механізація та електрифікація сільського господарства”.. - Глеваха, ННЦ “ІМЕСГ”, 2004.- Випуск 88. – С. 70-77.
- 3 *Шкарівський Г.В.* Дослідження показників універсальності тракторів, зайнятих у виконанні основних технологічних процесів / *Г.В.Шкарівський, С.П.Погорілий, А.С.Кохно*// Міжвідомчий тематичний науковий збірник “Механізація та електрифікація сільського господарства”.. - Глеваха, ННЦ “ІМЕСГ”, 2004.- Випуск 88. – С. 78-85.
- 4 *Трепененков И.И.* Эксплуатационные показатели сельскохозяйственных тракторов / *И.И.Трепененков* – М.: Машгиз, 1963. – 271 с.
- 5 *Коврыгин В.Д.* Основные направления повышения технического уровня промышленных тракторов средних и высоких тяговых классов: Обзор.информ. / *В.Д. Коврыгин, Э.К. Стрельцов, Т.А. Калинина.* – М.: ЦНИИТЭИ тракторосельхозмаш, 1988. – Вып. 6. (Сер. 1.Тракторы и двигатели)
- 6 *Ксенович И.П.* Рациональный типоразмерный ряд перспективных сельскохозяйственных тракторов / *КсеновичИ.П., Ляско М.И., Мининзон В.Н., Парфенов А.П.* // Тракторы и с.-х. машины. - 1990, - №11. – С. 4-7.
- 7 *Фогель А.А.* Типоразмерный ряд мощных промышленных тракторов / *А.А.Фогель, В.С. Захаров* // Тракторы и сельскохозяйственные машины. - 1991, - №3. – С. 9-11.
- 8 *Антышев Н.М.* Прогноз потребности и необходимости структуры тракторного парка / *Н.М. Антышев* // Тракторы и с.-х. машины. - 1993, - №8. – С. 1-6.
- 9 *Зангиев А.А.* Обоснование параметров семейства мобильных энергетических средств одного тягового класса / *А.А.Зангиев, Н.И. Бычков* // Техника в сел.хоз-ве. - 1999.- №3. – С. 3-5.
- 10 *Российский трактор: реальность и перспективы.* По материалам пресс-службы ОАО «Агромашхолдинг» // Тракторы и с.-х. машины. – 2004. -№5. – С. 2-9.

- 11 *Самсонов В.А.* Обоснование типоразмерного ряда тракторов с адаптируемыми параметрами / *В.А.Самсонов, А.А. Зангиев* // Техника в сел.хоз-ве. - 1998, - №4. – С. 24-28.
- 12 *Бутов П.* Классификация энергосредств по технико-экономическим параметрам / *П.Бутов, П.Назаров, А.Зацаринный* // Механизация и электрификация сельского хозяйства. - 2001, - №7. – С. 6-8.
- 13 *Шкарівський Г.В.* Обґрунтування рівнів потужності двигунів мобільних енергетичних засобів / *Г.В.Шкарівський, С.П. Пожидаєв* // Науково-теоретичний журнал Української академії аграрних наук “Вісник аграрної науки”. – 2005. - №9. – С. 48-51.
- 14 *Шкарівський Г.В.* Обґрунтування рівнів потужності двигунів мобільних енергетичних засобів сільськогосподарського призначення існуючих тягових класів / *Г.В.Шкарівський* // Міжвідомчий тематичний науковий збірник “Механізація та електрифікація сільського господарства”. - Глеваха, ННЦ “ІМЕСГ”, - 2006. - Випуск 90. – С. 98-107.
- 15 *Шкарівський Г.В.* Обґрунтування рівнів універсальності мобільних енергетичних засобів сільськогосподарського призначення / *Г.В. Шкарівський* // Науково-теоретичний журнал Української академії аграрних наук “Вісник аграрної науки”. – 2008. - №1. – С. 44-47.

ПЕРСПЕКТИВНЫЙ ТИПОРАЗМЕРНЫЙ РЯД МЕС С НЕСКОЛЬКИМИ ГЛАВНЫМИ ПАРАМЕТРАМИ

Г.В. Шкаровский

Аннотация - изложено вариант видения перспективного типоразмерного ряда мобильных энергетических средств сельскохозяйственного назначения, с несколькими главными параметрами.

PERSPECTIVE STANDARD SERIES MONTH WITH SEVERAL MAJOR PARAMETERS

G. Shkarovsky

Summary

Version of the long-term vision set out standard series of mobile energy resources for agricultural purposes, with a few key parameters.